

taalcultuur

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Kiezdeutsch

Deze column schrijf ik tijdens mijn vakantie. Ik heb net gehoord dat een jonge, talentvolle onderzoeker plotseling is overleden. Zijn naam is Sören Schalowski, en hij werkte aan zijn promotieonderzoek aan de Universiteit van Potsdam in Duitsland. Sören was een reus: hij stak twee koppen boven me uit. We hebben elkaar leren kennen op een taalkundig congres in het buitenland waar we een lezing gaven en met elkaar aan de praat raakten. Met sommige mensen heb je dat: je ontmoet elkaar en het klikt onmiddellijk. Met Sören was dat het geval. Hij was zeer innemend, zachtaardig en had vooral veel humor. Waarom ik hier over hem schrijf, is dat hij zeer interessant taalkundig onderzoek deed. Sören onderzocht het Kiezdeutsch in Berlijn. In grote steden in Europa ontstaan nieuwe manieren van spreken onder jongeren die zich wisselend groeperen op basis van gezamenlijke activiteiten, gemeenschappelijke interesses en hoe ze zich willen positioneren in de huidige samenleving. Dit brengt een wijze van spreken voort zoals het Kiezdeutsch, dat letterlijk 'buurt Duits' betekent. Voorheen heette dit ook wel 'gettoDuits' en 'Turkenduits'. In het Nederlands noemen we dat 'straattaal' en de voorloper ervan 'smurfentaal', in het Vlaams 'illegallentaal', in het Noors 'Kebab Noors' en het Zweeds 'Rinkeby Zweeds'. De meeste benamingen laten zien welke ideeën er over deze jongeren leven; het zegt iets over hun herkomst (Turkenduits) en status (illegallentaal), in wat voor een buurt ze wonen (getto, Rinkeby), wat ze eten (kebab) en het niveau van spreken (smurfentaal). De benamingen bevatten allerlei negatieve connotaties; ze suggereren dat deze jongeren zonder meer van immigrantenherkomst zijn en dat ze gebrekkig Duits, Nederlands of Zweeds spreken. Jongeren in meertalige buurten in Berlijn, echter, hebben de meer neutrale naam Kiezdeutsch zelf bedacht en zijn trots op hun Kiez.

Het onderzoeksteam aan de Universiteit van Potsdam, waar Sören ook bij hoorde, toetst bovenstaande gangbare ideeën. Daartoe hebben ze uren van gesprekken tussen deze jongeren in Berlijn opgenomen en minu-

tieus uitgeschreven. Daaruit blijkt dat niet alleen jongeren van wie de (groot)ouders naar Duitsland geïmmigreerd zijn zich met Kiezdeutsch associëren, maar ook de 'inheemse' eentalige Duitse jongeren. Hoewel jongeren in hun Kiezdeutsch elementen gebruiken uit het Turks, Koerdisch, Perzisch, Arabisch, Bosnisch en Pools is geen enkele taal op zichzelf verantwoordelijk voor hoe het Kiezdeutsch eruitziet. Bovendien blijken deze jongeren heel veel stijlen van spreken te beheersen. Ze kunnen makkelijk van het Duits naar een andere taal wisselen en spreken net zo goed het dialect van Berlijn of het formele Hoogduits. Kiezdeutsch kan men beschouwen als een dialect van

het Hoogduits, beïnvloed door taalculturele ontwikkelingen in de leefomgeving van de jongeren. Het onderzoek van Sören was belangrijk omdat hij wilde nagaan of het Kiezdeutsch wel zo gescheiden kon worden van het 'gewone' Duits, zoals een eigen naam voor deze jongerentaal suggereert. Een opvallend kenmerk van Kiezdeutsch is dat het verbogen werkwoord als *krieg* op de derde positie in de hoofdzin kan ko-



men in plaats van op de tweede zoals de grammatica van het Hoogduits voorschrijft. In Kiezdeutsch kan een zin klinken als '(Ab jetz)(ich) krieg immer zwanzig Euro' in plaats van het Hoogduitse '(Ab jetz) krieg (ich) immer zwanzig Euro'. Maar Sören heeft ook opnamen van urenlange gesprekken tussen oudere eentaligen van generaties geboren en getogen Duitsers geanalyseerd. En wat blijkt: ook in het eentalige Duits dat iedereen als correct beschouwt, kan een werkwoord op de derde plek terecht komen als in '(Jetzt) (ich) wollte Sie treffen'. Sören zat dus op het fascinerende spoor dat er continuïteit is tussen het correct bevonden Hoogduits en het zogenaamd gebrekkige Kiezdeutsch.

Hoewel de benamingen voor jongerenvariëteiten impliceren dat zij gebrekkige of inferieure varianten van de standaardtaal zijn, blijkt juist uit dit onderzoek hoeveel ze met elkaar overeenkomen. Jongerenvariëteiten zijn dus niet vanzelfsprekend los te koppelen van de standaardtaal. Dit is belangrijk omdat hoe jongeren tegenwoordig spreken precies dit type zorgvuldig onderzoek verdient in plaats van snelle en makkelijke oordelen.